

გერმანია-ესტონეთის ეკონომიკური მოღვაწეები და საქართველო

მარიამ თავზარაშვილი
დოქტორანტი

МОДЕЛИ НЕМЕЦКО-ЭСТОНСКОЙ
ЭКОНОМИКИ И ГРУЗИЯ

Мариам Тавзарашвили

Все страны, стремящиеся к экономическому прогрессу, наблюдают за моделями развитых стран и стараются перенять приемлимые для себя модели. Очень важно отношение Грузии к этому вопросу, поскольку за последние годы идет активная работа над различными моделями. Поэтому предпочла рассмотреть экономические модели Германии и Эстонии, те основные факторы, которые способствовали их развитию и затем провести параллели с нашей страной. В тексте хорошо отражается как они пришли к теперешнему уровню своего развития путем спланированных экономических расчетов. Эстонская модель задействована в Грузии с 1 января 2017 года. Что касается немецкой дуальной системы образования, то она пока только в процессе планирования.

Ключевые слова: экономическая модель, система двойного образования, эстонская модель.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური მოდელი, დუალური განათლების სისტემა, ესტონური მოდელი.

* * * *

თანამედროვე მსოფლიო ეკონომიკამ განვითარება იწყო მე-20 საუკუნის ბოლოს, როდესაც სოციალისტურმა სისტემამ ნგრევა დაიწყო, რამაც ათეულობით დამოუკიდებელი სახელმწიფოს წარმოქმნა განაპირობა. ჩგარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებში წარმოიშვა პრაქტიკული და თეორიული მნიშვნელობის პრობლემები, რეაგირება და მოგვარება მთავარი ამოცანა გახდა ქვეყნებისათვის. ლამოდენიმე მათგანმა სწრაფად ჩამოაყალიბა გეგმა, როგორ შეძლებდა საკუთარი ქვეყნის კრიზისების მართვას, შემდეგი ფაქტორების დახმარებით: ქვეყნებში უნდა ყოფილიყო თავისუფალი ბაზარი, საკუთრება-კერძო და დაცული, ინფლაცია-დაბალი, ვაჭრობა-განუსაზღვრელი, ეს კი აუცილებელია იმისთვის, რომ მიღწეულ იქნას ფასების ლიბერალიზაცია, მთავრობა არ ჩაერიოს კერძო კომპანიათა მართვაში, შეწყვიტოს მათი სუბსიდირება, უზრუნველყოს კონტრაქტების შესრულება, სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობა და ეფექტიანობა, ბიუჯეტის დაბალანსება და სავაჭრო ბარიერების მოხსნა, მთავარი აქცენტები კი გააკეთოს განათლებაზე. რალა თქმა უნდა, ზემოთ ჩა-

მოთვლილი ღონისძიებების რეალიზაცია, პირდაპირ-პროპორციულად გულისხმობს ეკონომიკურ ზრდას მოკლევადიან პერიოდში.

იყვნენ ქვეყნები, რომლებმაც წარმატებით დაგეგმეს და განახორციელეს ზემოთ ჩამოთვლილი ფაქტორები, სრულად თუ არა ნაწილობრივ და მიიღეს დადებითი შედეგი ეკონომიკური თვალსაზრისით, სწორედ ამიტომ, რომ დღეს, ნებისმიერი ქვეყანა, რომელიც ცდილობს განვითარდეს აკვირდება უკვე წარმატებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნებს და ცდილობს იპოვოს მისთვის მისაღები მოდელი, რომელმაც აღიარება მოუტანა ამა თუ იმ სახელმწიფოს. რა საკვირველია არ არსებობს მოდელი, რომელიც სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარების სრულყოფილებას ქადაგებს, ვერც ყველა ქვეყანას მოერგება იდენტურად, ამიტომ საჭიროა კვლევა, დაკვირვება, ბევრი ფაქტორის გათვალისწინება. ჩგადავწყვიტე ვისაუბრო ორი წარმატებული ეკონომიკის მქონე ქვეყნის ისტორიაზე, რომლებმაც დაიწყეს ფაქტურად ნულიდან და სწრაფი ნაბიჯებით მოახერხეს, მიზნამდე მისვლა. დღეს კი, უკვე მსოფლიოში წამყვან ადგილებს იკავებენ საკუთარი განვითარების დონით. ,საინტერესოა, რა გზა განვლეს მათ?! შესაძლებელია თუ არა მათი მაგალითებით სწავლა, ან თუნდაც გამოცდილების მიღება.

მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ გერმანიის ეკონომიკა ფაქტურად განადგურებულია, 1936 წლიდან 12 წლის განმავლობაში ხალხი ცხოვრობს საფასო კონტროლის პირობებში რაც იწვევს ინფლაციას კოლოსალურად მაღალი მაჩვენებლით. საკვებზე ფასების კონტროლი ქმნის დეფიციტს, ადამიანები ვაჭრობენ ბარტერის წესით, მოჰყავთ პროდუქტები მცირე რაოდენობით, თუმცა არასაკმარისი რესურსი, ქვეყანას შიმშილობისკენ მიაქანებს.

1947 წლიდან ქვეყანაში იწყება რეფორმების გატარება, პირველი რაც მაშინდელმა მთავრობამ გააკეთა, ეს იყო ფულადი რეფორმა, არსებული ვალუტა ჩანაცვლდა უფრო მცირე ლეგალური ვალუტით, კერძოდ გერმანული მარკით. კონტროლირებადი ფასების პირობებშიც კი, ვალუტის შეცვლას შემდეგ ფულის მიმოქცევა მორგებული იქნებოდა პროდუქტის რაოდენობაზე, რაც შეამცირებდა არსებულ დეფიციტს. უზამრავ ადამიანს, რომელსაც შეეხო რეფორმა შეუმცირდა წმინდა აქტივები. საერთო მაშტაბით ფულის მიწოდება 93%-ით შემცირდა. ამ ფაქტს კი მალევე საფასო კონტროლის გაუქმებაც დაერთო.

მაღალი განაკვეთების რეპრესიული ეფექტის გასაქრობად მთავრობამ გადასახადების დიდი ნაწილი გააუქმა, ბიზნესისთვის გადასახადი 65%-დან 50%-

მდე შეამცირა. 1948 წელს საშუალოშემოსავლიანი გერმანელი 85%-იანი საშემოსავლო გადასახადით იბეგრებოდა, 1950 წელს ეს მაჩვენებელი 18%-მდე შემცირდა. რეფორმებმა სწრაფად დააბრუნეს ფულის გადახდის უპირატესი საშუალების ფუნქცია და ადამიანებსაც მუშაობის მოტივაცია გაუჩნდათ. სულ რამოდენიმე თვეში ინდუსტრიული პროდუქცია 50%-ით გაიზარდა. სამრეწველო წარმოების მაჩვენებელი, 1958 წელს უკვე 4-ჯერ აჭარბებდა 1848 წლისას.

ეკონომიკურ წარმატებასთან ასოცირებული ერთ-ერთი ფაქტორი გახდა დუალური განათლება, რაც გულისხმობს პრაქტიკულ და თეორიულ სწავლებას სინთეზში. ეს მოდელი პროფესიულ განათლებას შრომის ბაზართან აახლოებს. ქვეყანაში დღემდე კადრების მასიური გადამზადება, გამოცხადდა უფასო სასწავლო კურსები და დაახლოებით 10 წელიწადში, თითქმის მოსახლეობის 70% უკვე უმაღლეს განათლებას მიღებული იყო.

დღეს გერმანული მოდელი მისაბამია ბევრი განვითარებადი და განვითარებული ქვეყნისათვის. ამ შემთხვევაში გამოწვევის არც საქართველოა, ბოლო პერიოდში აქტიურად მიდის მსჯელობა, იმის შესახებ, რომ დუალური განათლება უნდა დაინერგოს ჩვენს ქვეყანაში. უნივერსიტეტები სტუდენტებს შესთავაზებენ არა მხოლოდ თეორიულ, არამედ პრაქტიკულ განათლებასაც სახელმწიფოსა და კერძო სტრუქტურების დახმარებით. ამის შედეგად გვეყოლება ბევრი კონკურენტუნარიანი კადრი საჭირო ცოდნითა და გამოცდილებით, რაც ყველაზე მეტად სჭირდება დღეს ჩვენს ქვეყანას, რეალურად ეს ძალიან დიდი პრობლემაა, რადგან სტუდენტი, რომელიც ასრულებენ სწავლას და აქვთ უმაღლესი განათლების დიპლომი მხოლოდ თეორიული ცოდნით, უჭირთ პრაქტიკული საქმიანობა. ნებისმიერი ქვეყანა, რომელიც ორიენტირებულია განვითარებაზე, უდიდეს ყურადღებას აქცევს კადრების სწორად აღზრდას, სწორი განათლების მიცემას. ვფიქრობ, ერუდირებულ თაობას შეუძლია ქვეყანა გამოიყვანოს იმ კრიზისებიდან, რაც ხშირად ხდება შემთავრებული ჩვენი ეკონომიკური წინსვლისთვის.

შემდეგი ქვეყანა ესტონეთია, რომელსაც საკმაოდ საინტერესო წარსული აქვს. ეს ქვეყანა საქართველოსთან ისტორიული კავშირითაც გამოირჩევა, ჩვენს მსგავსად ისიც საბჭოთა ქვეყანას წარმოადგენს, თუმცა ერთი განსხვავებით, ესტონეთი უკვე ევროკავშირის წევრი ქვეყანაა. ქვეყანაში კომუნიზმის დასასრულს სრული ქაოსი მოჰყვა, დაცარიელებული დახლებს ემატებოდა ისიც, რომ რუსულ რუბლს ფასი აღარ ჰქონდა და მოსახლეობა შიმშილის ზღვარზე იდგა.

1992 წლისთვის ქვეყანაში სამრეწველო პროდუქციამ 30%-ით იკლო. რეალურმა ხელფასებმა შემცირება დაიწყო და სულ რამოდენიმე თვეში 45%-იანი კლება იყო, მაშინ როდესაც ინფლაცია 1 000%

აღწევდა, საწვავის ფასმა კი 10 000%-ით მოიმატა. რეფორმები გარდაუვალი გახდა და პირველი რაც ესტონეთმა გააკეთა, გერმანიის მსგავსად, ფულადი რეფორმა გაატარა, რაც გულისხმობდა ესტონური კრონის გერმანული მარკით გამყარებას. სატარიფო ბარიერები შეამცირა, საექსპორტო შეზღუდვა გააუქმა, რითიც თავისუფალ ზონად იქცა. მთავრობა მაქსიმალურად ცდილობდა კონკურენციისათვის ხელშეწყობას, რაზეც მეტყველებს ბევრი ახალი დამოუკიდებელი კომპანია ბაზარზე. ესტონეთმა დაიწყო უცხოური ინვესტიციების მოზიდვაც, რაც თავისთავად ქმნიდა ახალ სამუშაო ადგილებს და მაინც მთავარი გარდამტეხი ესტონეთის ეკონომიკისთვის გადასახადების შემცირება და ახალი ტექნოლოგიური განვითარების პროცესები გახდა.

მთავარი მიზანი იყო, გადასახადები ყოფილიყო მარტივად გასაგები, იაფი და გამჭვირვალე. წრფივი საშემოსავლო გადასახადი, კი საუკეთესო ვარიანტი აღმოჩნდა. 1994 წელს ესტონეთი სრულად გადადის ახალ საგადასახადო სისტემაზე. დამოკიდებულება საოცარი სისწრაფით შეიცვალა, ათასობით მცირე და საშუალო საწარმო, რესტორანი, მაღაზია თუ სასტუმრო გაიხსნა. 1992 წლისათვის ესტონეთის 2 000-მდე სასტუმრო ჰქონდა 1994 წლის ბოლოსთვის ეს რიცხვი 70 000-მდე გაიზარდა. ესტონეთი მუშათა კლასის ქვეყნიდან მეწარმეთა ქვეყნად იქცა საკუთარ მომავალზე ზრუნვის სტიმულმა, ესტონელებს მასიური უმუშევრობა აარიდა. დღეს ევროკავშირის ახალ წევრებს შორის ესტონეთს, თითქმის ყველა სტანდარტის მიხედვით, ყველაზე კონკურენტუნარიანი ეკონომიკა აქვს.

2017 წლის 1 იანვრიდან ესტონური მოდელი ძალაში შევიდა საქართველოს საგადასახადო კოდექსში. ქვეყანაში ეკონომიკური წინსვლა განვითარების ყველაზე სანდო და პოპულარულ ინდიკატორად მთლიანი შიდა პროდუქტის ზრდის ტემპი განიხილება, სწორედ მშპ-ს ტემპის დასაჩქარებლად შემოიღეს ეს სისტემა.

საგადასახადო რეფორმის არსი მდგომარეობს იმაში, რომ მეწარმეები არ გადაიხდიან მოგების გადასახადს, თუ კომპანია მოგების ინვესტირებას ბიზნესში განახორციელებს, არ დახარჯავს ფულს სამეწარმეო საქმიანობის მიღმა. გრძელვადიან პერიოდში ეს ყველაფერი ბიზნესის სიძლიერეზე აისახება, რაც თავისთავად ბევრი სამუშაო ადგილის შექმნას შეუწყობს ხელს.

ამ ორი ქვეყნის მაგალითებზე დაყრდნობით, ძალიან ბევრი მსჯელობაა შესაძლებელი, მაგრამ ერთ-ერთი მთავარი, ესაა განათლებაზე და გადასახადების სიმარტივეზე დამყარებული პოლიტიკა, რომელსაც საბოლოო ჯამში მივყავართ ჩვენს სასურველ მიზანთან.

ძალიან ბევრი მაგალითი გვაქვს იმის, თუ როგორ გახდა წარმატებული მცირე დროში ქვეყანა, რომელ-

მაც საკუთარი რესურსი კადრების გადამზადებას, სწავლას მოახმარა, განათლება უმნიშვნელოვანესი წინაპირობაა ქვეყნის ეკონომიკისა და თუნდაც სოციალური განვითარებისათვის. განათლების როლზე საქართველოს, როგორც ქვეყნის კონკურენტუნარიანობის შეფასებაში ძალიან საინტერესო ინფორმაციას იძლევა კონკურენტუნარიანობის ინდექსი. ამ ინდექსის თანახმად, საქართველო განათლებისადმი ძირითადი მოთხოვნებით, მე-13-ე ადგილზეა, თუმცა ინოვაციისა და განვითარების ფაქტორით 120-ე ადგილზე. ეს კვლევა ცხადყოფს, რომ საქართველო ვერ ეწევა მსოფლიოს განვითარებას და, მცირდება მისი კონკურენტუნარიანობა ამ კუთხით. დღეს განათლების დაფინანსების წილი მშპ-ში 3,2%-ია, საერთაშორისო გამოცდილება კი აჩვენებს, რომ განვითარებული ქვეყნები, რომლებიც ორიენტირებული არიან განათლების მაღალი ხარისხის მოპოვებაზე, მშპ-ს მინიმუმ 4% ხარჯავენ. ამიტომ ვფიქრობდროულია ის გერმანული მოდელი რაც ეტაპობრივად დაინერგება ქვეყანაში.

ასევე მნიშვნელოვანია გადასახადები, რომელიც მორგებული უნდა იყოს თითოეულ მოქალაქეზე, საშუალო თუ მცირე ბიზნესზე. გადასახადების სიმარტივე ეხმარება მწარმოებელს, შექმნას და გააფართოვოს საკუთარი ბიზნესი და დაასაქმოს ბევრი მოქალაქე თავისთან. საქართველოში ბიზნესის დაწყება ძალიან მარტივია, რასაც მსოფლიო ბანკის ბიზნესის კეთების ინდექსში, მონიშნავე პოზიციები უკავია ბოლო წლებში, ჯერძო საკუთრების დარგ-

ისტორიების სიმარტივით საქართველო მსოფლიოში მეორე ადგილზეა და მხოლოდ შაუდის არაბეთს ჩამორჩება. ბიზნესის დაწყებისთვის პროცედურა ჩვენთან 3 დღეს იკავებს, როდესაც იგივე პროცედურას შეერთებულ შტატებში 7დღე, ხოლო რუსეთში 30 სჭირდება, თუმცა ამის მიუხედავად ეკონომიკური ზრდა არც თუ ისე სწრაფია, ამიტომ ახალი ესტონური მოდელი ხელს შეუწყობს, ერთის მხრივ, რეინვესტირების განხორციელებას და მეორეს მხრივ, თავად საწარმოო პროცესის მდგრადობას რაც საბოლოო ჯამში მიგვიყვანს ეკონომიკურ ზრდასთან. ვფიქრობ ორივე მოდელი, რომელიც მიესადაგა ჩვენს ქვეყანას, მოკლევადიან პერიოდში მოგვცემს დადებით შედეგს ჩვენი კეთილდღეობისათვის.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <http://forbes.ge/news/1875/estonuri-modelis-detale-bi-da-misi-gavlana-ekonomikur-zrdaze>
2. <http://www.nplg.gov.ge/gsd/cgi-bin/library.exe?e=d-01000-00---off-0ekonomik--00-1----0-10-0---0---0prompt-10---4-----0-1l--11-ka-50---20-about---00-3-1-00-0-0-11-1-0utfZz-8-00&a=d&cl=CL2.12&d=HASH01a734a661ee-b01aece45d23.5>
3. http://bakurasgermany.blogspot.com/p/blog-page_150.html
4. <http://www.econlib.org/library/Enc/GermanEconomicMiracle.html>